

**UN HIPOCAUST A SANTA MARGARIDA
DE MONTBUI**

per JORDI i JOAN ENRICH HOJA

Pel setembre del 1978 i a recomanacions fetes per uns companys de Santa Margarida de Montbui practicarem una visita d'exploració en un camp situat prop de la Central Elèctrica de Montbui, on en el curs dels treballs de conreu, la rella del tractor ensopegava i enderrocava constantment parets soterrades, a causa de la feble potència de les terres, a la degradació natural del terreny i a la remoció i destrucció de les feines agrícoles. Recollirem, superficialment restes de paviment *opus testaceum*, de mamposteria romana, *dolium* i *tegulae*, vestigis d'un possible nucli romà. Amb aquests antecedents i amb el risc imminent de desaparèixer, decidirem fer una campanya de salvament i estudi. Per a aquesta tasca fou delegada la Secció d'Arqueologia del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, amb la col·laboració d'un grup de persones d'aquella localitat¹.

SITUACIÓ

El jaciment és situat enmig d'un pla de vinyes i conreu de secà envoltat de fonts i torrenteres, a uns 20 metres a ponent de la Central Elèctrica, al camp anomenat La Torra, terme de Santa Margarida de Montbui, Comarca de l'Anoia. La seva localització exacta correspon a les coordenades 5° 17' 0'' de longitud i 41° 33' 18'' de latitud, segons el full n° 391 (Igualada) del mapa a escala 1/50.000 de l'Institut Geogràfic i Cadastral. Geològicament l'estructura del terreny pertany a l'eocènic.

MÈTODE

La prospecció inicial ens indicà l'existència d'una àrea d'uns 100 m² on trobarem superficialment les restes de paraments i materials diversos de mamposteria romana desmuntats per la rella del tractor. Per això vàrem planificar l'excaució a base de quadricular l'esmentada àrea, on es podia pressuposar que hi podien haver els murs destruïts, i obrírem set quadres de cinc per cinc metres (vegeu plànol), això representa una superfície excavada d'uns 175 m² (foto n° 1).

ESTRUCTURES

Va aparèixer l'estructura típica d'un sistema de calefacció per hipocaust amb construccions anexas de menys importància i qualitat.

El *praefurnium* de calefacció (quadre I del plànol) està delimitat per dues parets, una exterior de 0'54 m. de gruix molt ben construïda i una interior formada per pedres irregulars, sense escairar i sense cap mena d'argamassa, un canal d'un 0'28 m. d'amplada travessa longitudinalment la paret Oest del *praefurnium*.

Per un curt i baix passadís, amb forta acumulació de cendres, que donaria pas a l'aire calent, d'uns 1'50 m. de longitud, bastit sense argamassa, amb grans blocs de pedra carrada i altres elements de construcció aprofitats, arribem a un arc disminuït de mig punt de 0'60 m. de llum del qual només en queden les peces

1. Agraïm la col·laboració en els treballs de camp a: Antoni Alonso, Josep Alonso, Josep Baidelló, Rufino Fernández, Gregori Blaya, Joan Carol, Pau Carol, Josep Cunillera, Pere Gurt, Josep Marqués, Francisco Perosanz i Francesc Ramon, sense l'actuació dels quals no hauria estat possible aquest estudi.

de terra cuita d'arrencada, enclavat en una paret d'extraordinària qualitat de construcció de 0'65 m. d'amplada i *opus vittatum* que comunica amb una ampla zona, l'*hipocaustum*, d'uns 6'25 m. per 3'35 m., subdividada en dues àrees iguals per quatre pilastres, amb paviment de formigó lleugerament inclinat cap a la boca d'alimentació² damunt del qual i en alguns sectors es conserven part dels pilars, *suspensurae*, fets amb peces quadrades de terra cuita de 20 per 20 cm. de costat i 7 cm. de gruix, separats per uns 0'35 m. (en el sector més regular), disposats en quadrícula que aguantarien el desaparegut paviment superior a fi de donar pas a la calefacció. En el sector més proper a la boca d'alimentació, les *suspensurae* en lloc d'estar construïts a base de pilars de terra cuita, hi havien pedres grolleres superposades o verticals distribuïdes de manera anàrquica, en altres llocs havien desaparegut i quedava una empremta de morter damunt del paviment. En alguns sectors hi havia acumulada sobre el paviment una capa d'uns 30 cms. de pols de cendra, així com alguns bocins d'estuc amb decoració geomètrica lineal de color blanc sobre blau, vermell i ocre. A més, en la mateixa cambra de l'hipocaust, recollirem diversos tubs de ceràmica amb forat central i amb un dels seus extrems més obert, en forma de trompeta, l'altura dels mateixos oscil·la entre els 15 i 11'5 cm. A part de diferents elements de mamposteria romana no aparegué cap tros de ceràmica ni altres objectes a l'interior de l'hipocaust.

Les estructures que hem descrit fins ara pertanyen als quadres números I, II i III del plànol. Les construccions dels altres quadres eren més febles i de menys qualitat. En el quadre IV hi va sortir un paviment *opus testaceum* destruït pel tractor i parets més primes.

Els quadres V i VI eren travessats longitudinalment per una filera de pedres en sec, sense desbatar i de formes irregulars, entre aquesta disposició i la paret de l'hipocaust hi notarem un llit de pedruscall menut i rodonenc mesclat amb arena grossa.

En el quadre VII hi apreciarem dos nivells: un inferior format per un possible *lacus* destruït i uns canals comunicats per a conducció d'aigua d'uns 0'30 m. de mitjana d'amplada i 0'25 m. de fondària, arrebossats amb picadís de ceràmica i morter (foto n° 2) i coberts en algun sector amb *tegulae* o lloses de pedra; al nivell superior hi havia una estructura rectangular a base de parets de pedres encaixades sense morter, que passava per damunt del canal.

MATERIALS

Per tal d'intentar treure algunes conclusions cronològiques sobre el jaciment, reunim alguns dels materials més significatius, ja que la manca d'uns nivells definits i si en canvi l'existència d'una acumulació o dipòsit en els quadres VI i part del VII -segurament un abocador de deixalles-, fan aconsellable aquest sistema en no poder relacionar-los amb cap estratigrafia ni estructura arquitectònica, expectuant els materials comentats durant la descripció de les restes³.

2. No segueix exactament les normes de Vitruvi. VITRUBE: *Les dix livres d'architecture*, 1967.

3. Els materials actualment es troben dipositats en el Museu de la Ciutat i Comarca d'Igualada.

CERÀMICA

Oferim una relació de les peces més representatives que donen forma o són interessants per al present estudi.

A) *Ceràmiques de tradició ibèrica.*

Un conjunt de ceràmiques recollides en el quadre IV que sortiren barrejades o sota del *opus testaceum* destruït, del grup denominat ibèriques o romano-republicanes. Alguns fragments de vora de ceràmica Campaniana «A» forma Lamboglia 31⁴. Diversos fragments d'àmfora ibèrica amb fractura d'entrepà. Fragments de vores de ceràmica feta a torn i nanses de tradició ibèrica. Fragments de ceràmica grisa de vasos bicònics, anomenada emporitana o de la costa catalana. Una vora d'àmfora, recipient de vi amb desgrassant de quars, forma Dressel 1⁵.

B) *Sigil·lata sudgàl·lica.*

Dos fragments, vora i panxa d'un vas de la forma Drag. 37 d'aspecte decadent, argila rosada i vernís color vermell fosc i mat, amb una ampla franja llisa sota la vora. Decoració en línia d'oves intercalades amb bastonets de punta trífida, al dessota, una banda amb motiu zoomorf i vegetal limitada a la part baixa per un fris amb temes vegetals (Làm. II, figs. 1 i 2). Finals del segle I o primera meitat del II de l'Era⁶.

C) *Sigil·lata hispànica*

Donem la tipologia segons les taules de A. Mezquíriz⁷.

Formes llises:

Vora de la forma 2 exclusivament hispànica, vernís color vermell. Segles II-III d. C. (Làm. II, fig. 14).

Vora de la forma 4 exclusivament hispànica, vernís color vermell clar. Segles I-III d. C. (Làm. II, fig. 13).

Vora de la forma Drag. 15-17, tipus antic, el vernís ha desaparegut. (Làm. II, fig. 11).

Vora de la forma Drag. 44, el vernís també ha desaparegut. Segles II-III d. C. (Làm. II, fig. 12).

Fragment d'una vora, vernís color vermellós (Làm. II, fig. 10).

Formes decorades:

Vas reconstruïble de la forma Drag. 37, amb dues bandes de decoració separades per baquetons, a base de cercles concèntrics separats per rosetes de 8 pètals. Vernís de color vermellós lluent. Segles II-III d. C. (Làm. I, fig. 1).

4. LAMBOGLIA, Nino: *Per una classificazione preliminare della ceramica campana*, a *Atti del 1° Congresso Internazionale di Studi Liguri*. Bordighera, 1952.

5. PASCUAL GUASCH, Ricard: *La Tabla de Dressel*, a *Informació Arqueològica*, 1, Barcelona, Gener-Abril de 1970.

6. BELTRAN LLORIS, Miguel: *Cerámica romana, tipología y clasificación*, Libros Pórtico, Zaragoza, 1978.

7. MEZQUÍRIZ, M^a. A.: *Terra sigillata hispànica*, The William L. Bryant Foundation, Valencia, 1961, 2 vol.

Vora de la forma Drag. 37, decorada amb cercles concèntrics de línia tallada, separats per rosetes. Vernís color vermell ataronjat. Segles II-III d. C. (Làm. I, fig. 2).

Fragment amorf decorat amb un cercle tallat i una roseta de 7 pètals en el seu interior, motiu decoratiu típic dels segles II-III d. C. i de la forma Drag. 37. El vernís ha desaparegut (Làm. I, fig. 3).

Fragment amorf decorat amb una senefa de cercles concèntrics, corrent a la forma Drag. 37. Vernís color vermellós. Segles II-III d. C. (Làm. I, fig. 4).

Vora de la forma Drag. 37, decorada amb dues faixes de cercles concèntrics, separades per baquetons. Vernís color vermellós. Segles II-III d. C. (Làm. I, fig. 5).

Vora de la forma Drag. 37, decorada amb banda de cercles tallats i concèntrics separats per un motiu vegetal estilitzat i vertical. Vernís color vermellós. Segles II-III d. C. (Làm. I, fig. 6).

Vora de la forma Drag. 29, imita la sudgàl·lica, decorada amb una franja de línies verticals i serpentejades. Vernís color vermell fosc. Segle I d. C. (Làm. II, fig. 3).

Fragment amorf decorat amb un cercle de línia contínua i un motiu zoomorf en el seu interior. Vernís de color vermellós (Làm. II, fig. 4).

Fragment d'una forma Drag. 29 o 29/37, amb dues zones de decoració separades per baquetons, la part superior amb un motiu zoomorf, la inferior amb dues figures humanes. Vernís color vermellós. Segle I d. C. (Làm. II, fig. 5).

Fragment amorf decorat amb un cercle de línia tallada i un motiu vegetal en el seu interior, corrent a la forma Drag. 37. Vernís color vermellós. Segles II-III d. C. (Làm. II, fig. 6).

Vora de la forma Drag. 37. El vernís ha desaparegut (Làm. II, fig. 8).

Vora de la forma Drag. 37. Vernís color vermellós (Làm. II, fig. 9).

Tres fragments de fons (Làm. II, figs. 15, 16 i 17).

D) *Sigil·lata Clara.*

Fragment de vora de terra sigil·lata Clara A, forma Lamboglia 2a i Hayes 9^a. Pasta de color taronja amb petites partícules de quars i engalba de color vermell ataronjat, fina i gastada. La decoració és a rodeta. Segona meitat del segle II d. C. (Làm. II, fig. 7).

E) *Ceràmica comuna⁹*

Servei de taula:

Vora de gerra de coll curt que pot identificar-se al tipus 39 de M. Vegas (sense nansa). Argila color marró rogenc. (Làm. III, fig. 1).

Vora de gerra de coll curt, semblant al tipus 803 de M. Beltrán¹⁰, amb l'arrencament de la nansa. Argila color ataronjat. Finals del segle II i principis del III d. C. (Làm. III, fig. 2).

8. LAMBOGLIA, Nino: *Nuove osservazioni sulla terra sigillata chiara, tipi A e B*, a *Revista di Studi Liguri*, Bordighera, 1958. HAYES, J. W.: *Late roman pottery*, London, 1972.

9. Apleguem la ceràmica comuna seguint la divisió de M. Vegas. VEGAS, M.: *Ceràmica común romana del Mediterráneo Occidental*, Instituto de Arqueología y Prehistoria de la Universidad de Barcelona, Barcelona, 1973.

10. BELTRÁN LLORIS, Miguel: *Ceràmica romana*, ... citat.

Fragment de vora i nansa d'una gerra de coll curt que pot recordar la forma 39 de M. Vegas. Argila color ocre (Làm. III, fig. 3).

Part de dues vores de gerres d'argila color roig-ataronjat i ocre (Làm. III, fig. 7 i 8 respectivament).

Cubilet de parets fines, cos globular, llavi enfora, reconstruït gairebé en la seva totalitat, argila color marró, molt depurada. En la zona de contacte entre la vora i la panxa existeix un collaró i podria tractar-se del tipus que els italians anomenen *boccalini a collarino* de mitjans del s. II a finals del s. III^u. Alçada màxima 88 mm., diàmetre de boca 65 mm., diàmetre màxim extendidor de la panxa 95 mm., gruix mig de parets 3 mm. En reproduïm part de la vora (Làm. III, fig. 20).

Fragment de vora d'un cubilet de parets fines de característiques semblants a l'anterior, el collaró, però, no coincideix exactament amb la zona de contacte entre la vora i la panxa, l'argila és de color beige (Làm. III, fig. 12).

Servei de cuina:

Fragment d'una cassola de fons estriat i vora amb orla interior, corresponent a la forma 6 de M. Vegas. Argila de color vermell-maó amb algunes zones ennegrides. Segle III d. C. (Làm. III, fig. 4).

Vora d'un plat de vora fumada tipus 16 de la mateixa autora. Argila color rogenc. Segles I-III d. C. (Làm. III, fig. 5).

Vora lleugerament engruixida d'un plat o tapadora del mateix tipus que l'anterior. Argila color roig-ataronjat. Segles I-III d. C. (Làm. III, fig. 6).

Vora llisa d'una tapadora amb estries molt marcades a la part interior, del mateix tipus que les dues anteriors. Argila de color rogenca. Segona meitat del segle I principis del II d. C. (Làm. III, fig. 13).

Vora de tapadora lleugerament inclinada cap a fora que podria assimilar-se al tipus 17 de M. Vegas. Parets rugoses i argila de color rogenca (Làm. III, fig. 14).

Fragment d'una cassola de vora aplicada, tipus 5 de M. Vegas. Argila color roig amb vestigis d'engalba sobre la part externa, de tonalitat més pujada. Segles II-III d. C. (Làm. III, fig. 9).

Dos fragments d'olles de vora enfora, tipus 1 de la citada autora. Argila color ocre. Cronologia àmplia (Làm. III, figs. 10 i 11).

F) *Altres materials ceràmics*

Al costat N. del quadre II, a un metre aproximadament de l'hipocaust, a l'exterior i a una fondària d'uns 30 cms., varen sortir grans fragments de *dolium*, dos amb marca de terrisser estampada i un tercer amb grafit. Cartela rectangular i horitzontal, ben marcada, de 97 mm. de llarg i 28 mm. d'ample, lletres en relleu i lectura L.NONI (Làm. III, fig. 19). Cartela oblonga i horitzontal, ben marcada, de 112 mm. de llarg i 17 mm. d'ample, lletres en relleu i lectura ELIC-CHRES (Làm. III, fig. 18). El grafisme, pos-

11. RICCI, A: *Ceramica a pareti sottili, Ostia III, parte seconda*, a Studi Miscellanei, 21, Roma, 1973. Un paral·lel es pot trobar a: BATISTA, LÓPEZ, ZUCCHITELLO: *Noves aportacions al coneixement de la «villa» romana de Tossa a Quaderns d'Estudis Tossencs*, 1, 1980.

siblement escrit amb un *stilus* té una altura d'uns 35 mm. i una llargada de 185 mm., és horitzontal i de lectura XXXIIIS.

Un *pondus* trapezoide de base rectangular, terrissa grollera amb desgreixant de quars, d'argila color ocre i que té d'alçada 9 cms. i de base 5 cms.

G) *Ceràmica Alto-Medieval*

Enmig de les pilastres de separació de les dues àrees de l'hipocaust i també en el seu entorn recollirem 194 fragments de ceràmica grisa alto-medieval, a uns 40 cms. per damunt del paviment de formigó i per tant clarament posteriors al mateix. Material tot ell de certa uniformitat tipològica.

En general són olletes bicòniques de forma globular (Làm. IV, fig. 1) i cassoles (Làm. IV, figs. 2, 3 i 4), fabricades a torn lent, amb certa manca de simetria i mordent abundant de quars blanc cristal·litzat. Cuita irregular i a foc reductor, la pasta és de coloració grisenca, més clara en les formes de vora bisellada i més fosca en les de vora arrodonida.

Vores sortides enfora, exceptuant una cassola (Làm. IV, fig. 2) de perfil recte. Els llavis en general són arrodonits (Làm. IV, figs. 2, 3, 4, 5 i 6) o lleugerament bisellats (Làm. IV, figs. 7, 8, 9, 10, 11, 12 i 13). Destaca un broc de canya (Làm. IV, fig. 14).

Les bases són carenades i entrades. Les olles tenen el fons oval (Làm. IV, fig. 1), mentre que les cassoles el tenen lleugerament pla (Làm. IV, figs. 2 i 4).

La decoració és més freqüent a les olletes bicòniques que a les cassoles. En les cassoles els motius ornamentals són a base d'una o dues línies horitzontals solament, fetes amb punxó sobre l'argila tendra. En les olletes hi ha més varietat: línies incises més o menys horitzontals, una sola o formant bandes paral·leles; ondulades; en forma d'aspa; o combinades. La decoració es sempre a la part superior de la peça, entre la carena de la panxa i el coll de les olletes (Làm. IV, figs. 15 a 21).

Les olletes bicòniques són les formes més repetides, l'altra tipus és la cassola, no tant freqüent. No va sortir cap fragment d'ansa. Per tal es tracta de ceràmica popular grisa d'ús comú que correspon a la primera meitat del segle XII d. C.¹².

METALLS

Una agulla de bronze amb el cap fet malbé, llarga 108 mm. Una cullera de bronze amb el mànec doblegat i partit. Una fíbula de bronze (Làm. III, fig. 15). Dues anelletes de bronze. Mecanisme de bronze d'un pany, *serae* (Làm. III, fig. 17).

12. BATISTA, R.: *Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares, El Bruc del Mig, a Ampurias, XXII-XXIII*, Barcelona, 1960-1. ENRICH HOJA, Jordi i Joan: *Fondos de cabaña alto-medievales en la Tossa de Montbui (Barcelona)*, a *Informació Arqueològica*, 27-28, Barcelona 1978. LÓPEZ MULLOR, A. i NIETO PRIETO, F.J.: *Hornos de ceràmica gris medieval en el Castell de Cabrera d'Anoia*, a *Informació Arqueològica*, 30, Barcelona, 1979. RIU, Manuel: *El taller de ceràmica medieval de Santa Creu d'Ollers*, a *Boletín Arqueológico, de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense*, IV, 113-120, Tarragona, 1971-1972. RIU, Manuel: *Excavaciones en el poblado medieval de Caulers, mun. de Caldas de Malavella, prov. de Gerona*, a *Excavaciones arqueológicas en España*, 88, Madrid, 1975. RIU, Manuel: *Algunas formas completas de la ceràmica gris catalana (siglos XII-XIII)*, a *Atti del colloquio internazionale di archeologia medievale*, Palermo-Erice, 20-22 settembre 1974, Palermo, 1976.

Claus de ferro en nombre de 72, de secció rectangular, amb cabota grossa, les mides de llargada varien entre els 10 i els 180 mm. Restes d'una cadena de ferro. Clau de ferro d'un pany (Làm. III, fig. 16). Fragments d'escòria de ferro. Fragments de soldadura de plom i altres retalls del mateix metall.

NUMISMÀTICA

Les monedes exhumades no s'han trobat agrupades i formen un lot de tres exemplars. La seva descripció és com segueix:

A) *Sector*: Terres remogudes en el quadre IV per damunt del paviment *opus testaceum* destruït.

Seca: Moneda de bronze de KESE.

Pes: 12'600 grs. *Diàmetre*: 25 mm. *Gruix*: 4 mm.

Anvers: Testa masculina amb el cabell rinxolat vers la dreta. Porta un ornament en forma de collaret al coll. Darrera el cap hi ha una punta de llança.

Revers: Genet amb palma a la dreta i cavall cavalcant vers la dreta. A l'exerg hi ha la grafia ibèrica.

Metrologia: As.

Cronologia: Primera meitat del segle II a. C.

Conservació: Molt bona.

Comparació: n° 10, làm. XXXIII de Vives i n° 266, pàg. 124 de Villaronga¹³.

B) *Sector*: Entre els blocs de pedra del passadís que comunica el *praefurnium* amb el *hipocaustum*, també en terres remogudes, sense formar estat, en el quadre II, sector de contacte amb el quadre I.

Pes: 11'350 grs.

Diàmetre: 25 mm.

Gruix: 3'5 mm.

Anvers: Cap radiat a la dreta. Llegenda: M. ANTONINVS AVG. TR. P. XXV.

Revers: La Salut dreta a l'esquerra que porta un ceptre i alimenta una serp entortolligada a l'entorn d'un altar. Llegenda: SALVTI AVG. COS. III. Inicials S. C. als costats.

Metrologia: Dupondi.

Cronologia: Marc Aureli, any 171 d. C.

Conservació: Bona.

Comparació: N° 551 del catàleg Cohen, vol. III, pàg. 56¹⁴.

C) Una altra moneda de bronze inclassificable a causa del seu deteriorat estat de conservació, trobada en el quadre IV.

13. VIVES ESCUDERO, Antonio: *La Moneda Hispánica*, Madrid, 1926. VILLARONGA, Leandre: *Numismática antigua de Hispania*, Barcelona, 1979.

14. COHEN, Henry: *Description Historique des Monnaies Frappées sous l'Empire Romain*, reimpressió, Graz, 1955.

VIDRES

Els vidres han aparegut en certa abundància i concretament en els quadres V i VI, sense formar estratigrafia. Seleccionem alguns fragments que tenen forma, la seva cronologia agafa els segles II i III d. C.

Fragment de vora d'un plat, lleugera tonalitat fumada, de principis del II d. C.¹⁵, gruix mig 3 mm.

Fragment de vora de copa, incolor, amb irisacions, decorada amb cordó en motllura sota una vora de llavi endoblit i enfora, de finals del II i principis del III d. C.¹⁶, diàmetre 110 mm., gruix mig 0'5 mm., aproximadament.

Fragment de vora de copa, incolor, amb irisacions, llavi enfora i de forma pronunciada, amb l'extrem arrodonit, diàmetre de 10 mm., gruix mig 1 mm.

Fragment de vora de copeta, incolor, llavi lleugerament endoblit, diàmetre 50 mm., gruix 0'5 mm.

Fragment de vora d'un garrafó, vidre transparent, color verd blavós, d'aspecte gèlid, coll estret i llavi gruixut enfora doblegat sobre si mateix, amb una vora a l'interior del coll, forma que recorda la Isings 51¹⁷, meitat del segle I a finals del II d. C., diàmetre interior de la boca, 21 mm., gruix mig del coll, 4 mm.

Vora d'ampolla, vidre transparent, d'aspecte glaçat, color verdós, irisacions i estries. El llavi molt enfora i de forma plana en la part superior, diàmetre interior de la boca. 22 mm., gruix mig del coll, 4 mm.

VARIS

Agulla d'os amb forat al cap, llargada total 145 mm. Palet de riera emprat com a pedra esmoladora. Fragments d'ostres de mar, un cargol de mar i closques de mol·lusc. Ossos de bestiar en quantitat, així com altres restes de menjar.

CONSIDERACIONS

A manera de síntesi s'observa de l'estudi dels materials i llur cronologia, l'existència d'un primer moment romà republicà representat per ceràmiques -percentatge feble- d'abans de l'Era, amb materials residuals pre-romans com la ceràmica Campaniana «A», la de tipus gris emporità, la de tradició ibèrica i àmfora Dressel 1, a més de la moneda de KESE que corresponen als segles II-I a. C.

Cal destacar l'absència de sigil·lates aretines i l'escassetat de les sudgàliques i de les hispàniques antigues.

El punt àlgid i de més esplendorositat seria el segle II d. C. amb persistència fins i tot en el segle III d. C., com ens ho demostren la cronologia i els percentatges elevats de les ceràmiques hispàniques, la clara «A», la majoria de la comuna, la de parets fines *boccalini a collarino*, els vidres i la moneda de Marc Aureli. No hi ha sortit ceràmica sigil·lata hispànica tardana ni Clara D, així com tampoc comuna posterior a aquestes dates.

Per tant, cal suposar que la vila seria afectada per la crisi general del segle III fins al punt que deixaria de funcionar com tal.

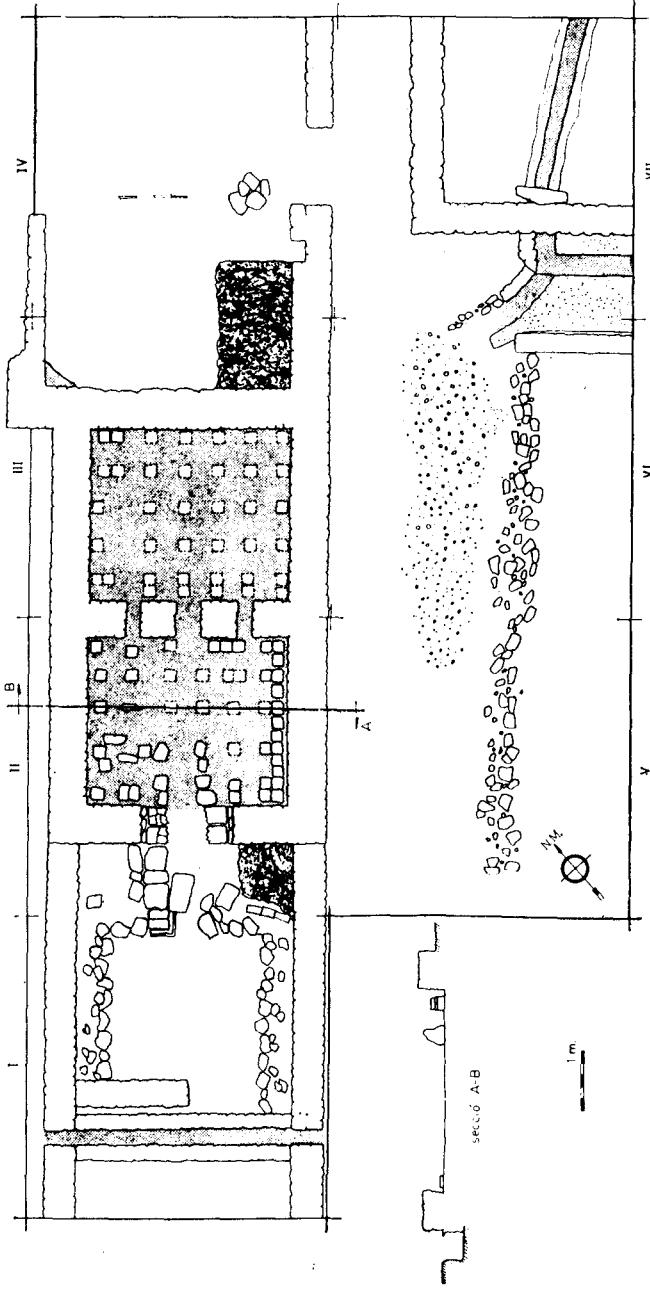
15. ALARCÃO, J. e A.: *Vidrios romanos de Conimbriga*, Museo Monográfico de Conimbriga, 1965.

16. CHARLESWORTH, D.: *Roman glass in northern Britain*, a *Archaeologia Aeliana*, 4^a. Sèrie, vol. 37, 1959.

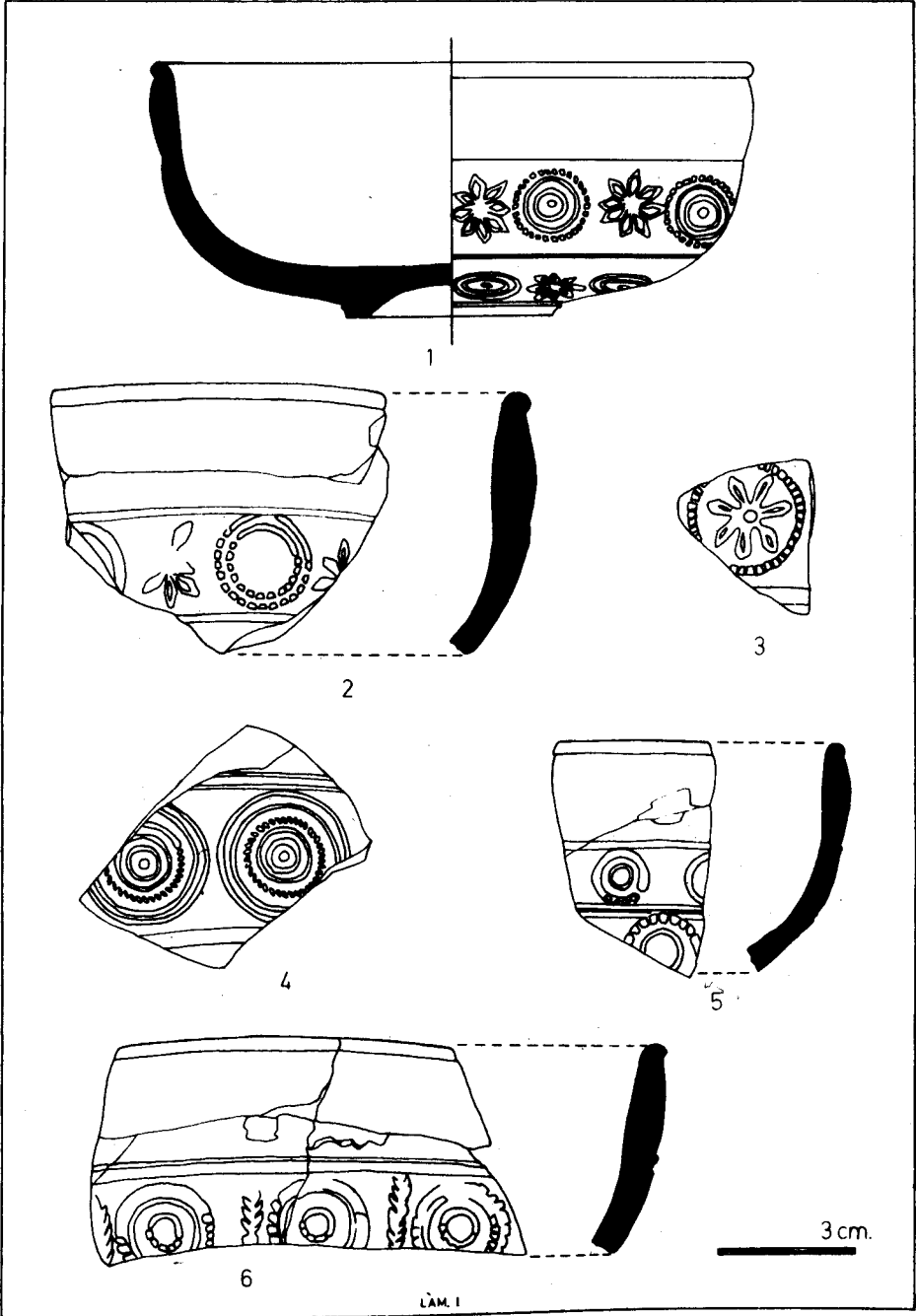
17. ISINGS, C.: *Roman glass from dated finds*, Gröningen, 1957.

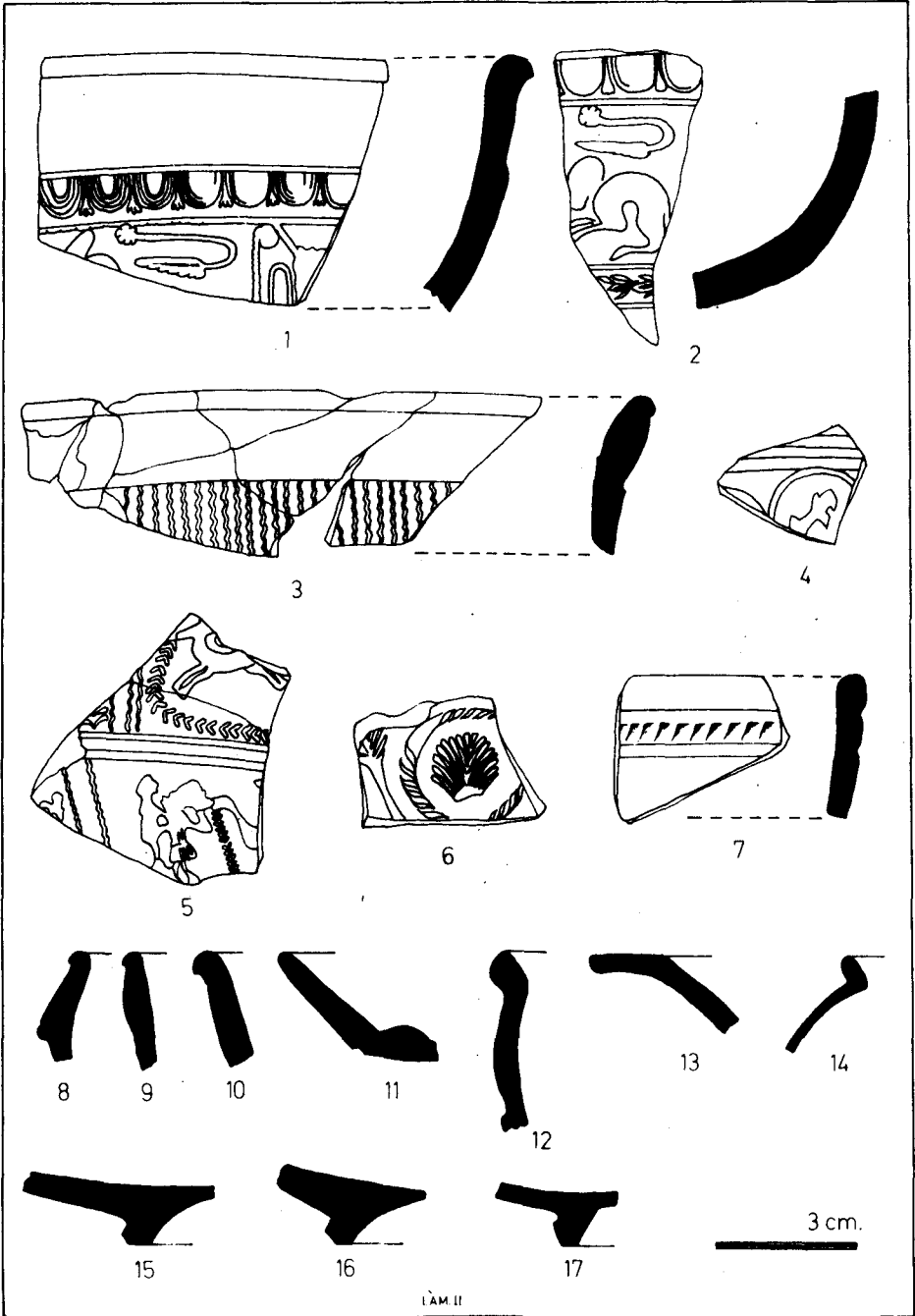
Posteriorment i ja en la primera meitat del sege XII d. C. el jaciment fou reutilitzat, fet freqüent, tal com ens ho indiquen les ceràmiques alto-medievals descrites.

Per acabar cal remarcar que la situació d'aquest indret gaudeix d'unes condicions immillorables per l'existència d'una vila rural romana, amb un terreny adequat per al seu conreu i fonts a les seves proximitats. Els estucs a les parets, l'aigua corrent i el sistema de calefacció per hipocauste denoten un cert grau de benestar.

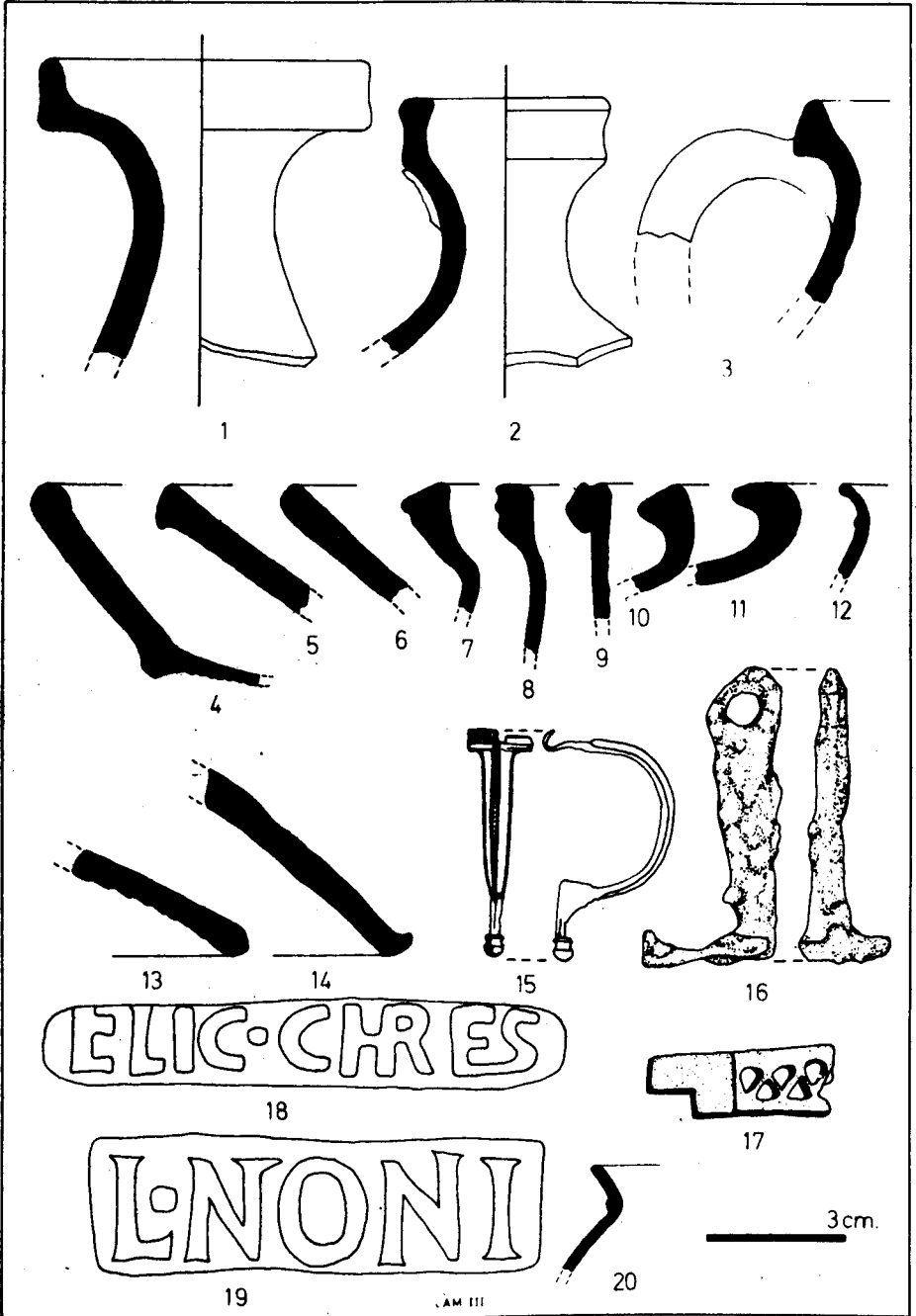

Estructures aparegades a l'excavació de l'hipocaust i construccions anexes de Santa Margarida de Montbui (Anoia).

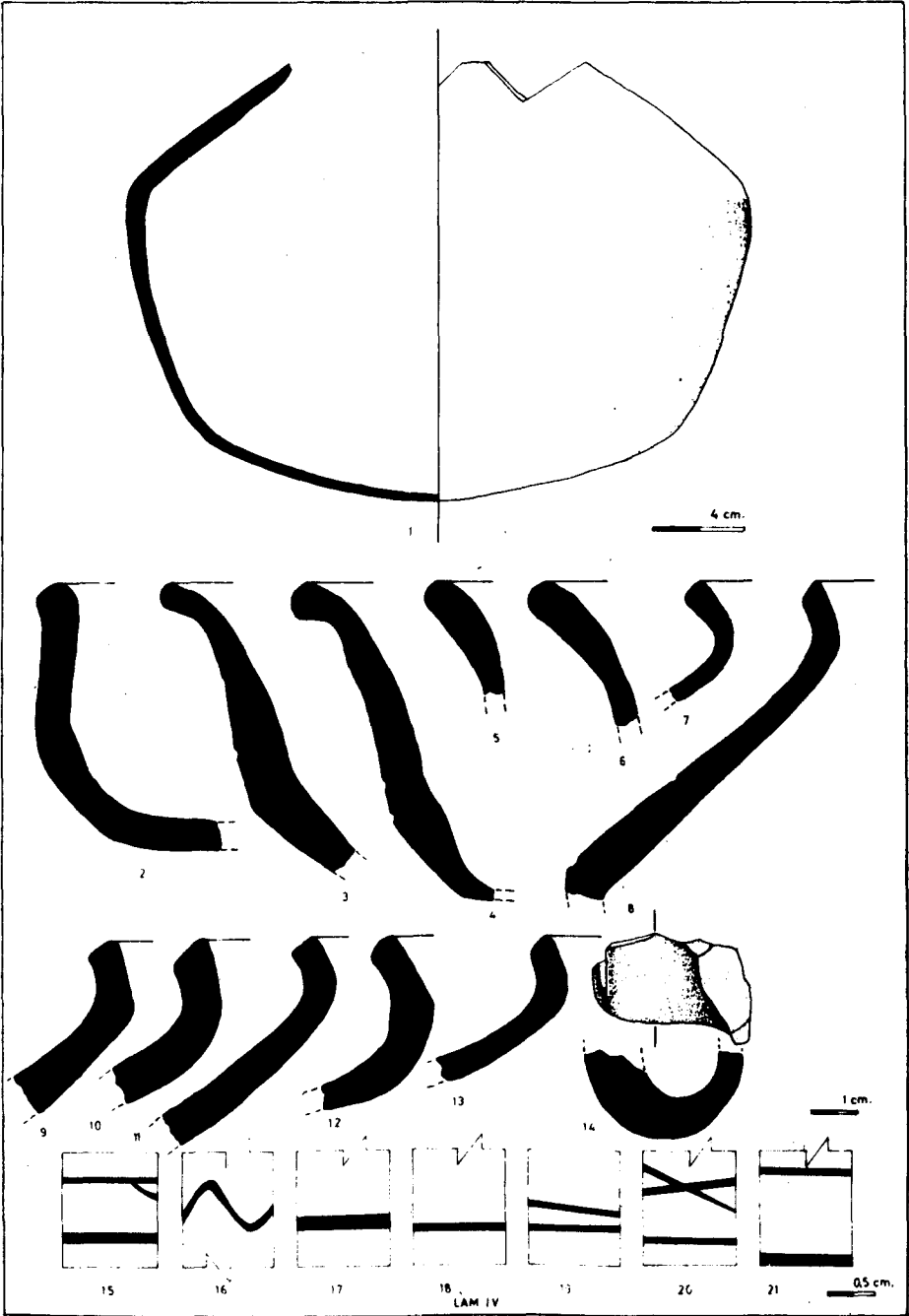

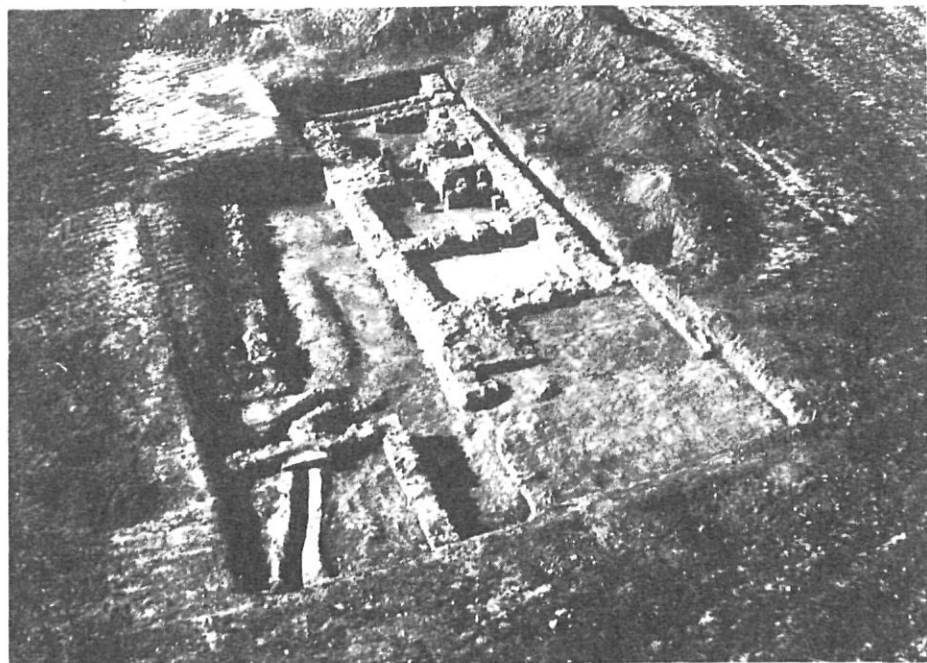

LAM II

JAM III

Vista de les excavacions

Sector del *lacus* i canals per a conducció d'aigua a la vil·la

